

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЙ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЯВИЩЕ ВНУТРІШНЬОПАРТІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В. В. Кирилюк, К. І. Мелєкєсєєв

Анотація. У роботі розглядаються внутрішньопартійні відносини з точки зору основних теорій політичної еліти. Проаналізовано походження поняття еліти. У роботі визначено можливі варіанти демократизації внутрішньопартійної взаємодії.

Ключові слова: історичний досвід, історична політика, партійна діяльність, досліджень роль і функцій партій, дослідження політичних еліт.

У всьому процесі цивілізаційного розвитку еліти виконують важливі соціальні функції, а діяльність політичних еліт є однією з основних складових політичного процесу. Історичний досвід свідчить, що стан суспільства і держави значною мірою залежить від здатності еліт визначати основні шляхи, напрями та завдання суспільного розвитку, реалізовувати сформовані державою ідеї та принципи. Часом політичні та економічні виклики змушують еліту працювати проти власних групових та індивідуальних інтересів, ставлячи «громадські» інтереси та «громадські інтереси» над егоїзмом. Особливо це сталося в Англії, Нідерландах, Німеччині, Франції та інших країнах Європи в 17–18 ст., на самому початку розвитку ринкових капіталістичних відносин і демократії в економічній сфері як особливої і конкурентної форми політичної влади. ситуація. Еліти того історичного періоду «діяли у протилежному напрямку», але виграли з країною. Все це досягається з точки зору теорії політичної еліти для вивчення політичних партій.

Політична партія – це організація людей, взаємодія яких є вертикальною та горизонтальною. Будь-яка політична партія складається з трьох основних частин: партійного керівництва (партійної еліти), рядових членів партії та їх прихильників. Система взаємодії між структурними елементами партії, враховуючи інтереси рядових партійців у прийнятті рішень усередині партії, та ступінь відкритості еліт всередині партії відображає рівень демократії всередині партії [1].

Діяльність політичних партій також спрямована на презентацію ідеологічних доктрин та ідей у суспільстві, формування стійких кіл прихильників цих ідей та просування свого політичного вибору під час виборів.

Водночас одна з головних небезпек у діяльності партії полягає в тому, що вони стають інструментами реалізації інтересів невеликої групи людей, які безпосередньо очолюють партію, - партійної еліти. У цьому випадку рядові партійці фактично позбавлені впливу на прийняття партійних рішень, реалізацію партійних програм і політики, процес висування кандидатів у представники всіх рівнів тощо.

Дослідження партійної діяльності в процесі політичного переходу має включати аналіз внутрішньопартійної комунікації. Неможливо представити повну картину процесу демократизації політичної системи без політичного дослідження внутрішньопартійних відносин і методів внутрішньопартійної боротьби серед впливових груп всередині партії.

Адже в умовах перехідного періоду на рівень демократії в країні впливає не лише політичний плюралізм і свобода слова, а й розвиток демократичних механізмів всередині партії.

Тому в сучасній політичній науці велике значення має вивчення ролі та ролі політичних партій в умовах демократичного становлення, аналіз системи внутрішньопартійних відносин між партійними лідерами та рядовими партійцями.

Некоректно говорити про демократизм політичної системи, сформованої державою, без вивчення внутрішньопартійних відносин, методів боротьби всередині партії, боротьби між владними групами. Адже в умовах формування демократичних правил політичної взаємодії на рівень демократії в країні впливає не лише плюралізм партій, а й рівень демократичного розвитку всередині партії. Тому в сучасній політичній науці надзвичайно

важливим є вивчення не лише ролі та ролі політичних партій у рівноправній демократії, а й системи внутрішньопартійних відносин між партійними лідерами та рядовими партійцями.

Дослідженню ролі, функції та внутрішніх відносин політичних партій у політичній системі присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Роль політичних партій у процесі демократизації є предметом міждисциплінарних досліджень, об'єктом аналізу представниками політології, соціології, історії, економічної науки, конституційного права та інших суспільних наук, а також неблаганний вплив сучасних політичних партій на Політичний процес Китаю. Спірні докази. суспільства.

Теорія еліти сучасної політичної науки є міждисциплінарним дослідницьким полем, що об'єднує політичну філософію, соціологію, теорію управління, державну політику, право, конституціоналізм, економіку, психологію та інші дисципліни.

Сфери досліджень еліт включають ротацію політичних еліт, роль еліт у державотворення, реалізацію державної політики та управлінських рішень, процес взаємодії всередині еліт, а також конституційний, правовий та інституційний аналіз, а також комунікаційний та процедурний аналіз основи політичних еліт [8, с. 503].

Соціально-політичні теорії виникли в античному світі і розвивалися паралельно з історією людської цивілізації, особливо становлення і розвитку націй.

Релігійно-міфологічні роздуми мислителів Стародавнього Єгипту, Китаю, Індії, Греції, Вавилону, Персії та інших країн відображали взаємозв'язок між могутністю і суспільним устроєм держави, існували з III по II тисячоліття до н.е. і схвалений Божими вказівками. Будь-яка спроба вбити їх вважалася викликом богам і суворо каралася.

Політичні вчення стародавнього світу включають природу та ієрархію державної влади, соціальну справедливість (вчення Птахтона, Єгипет, середина II тисячоліття до н. е.), мистецтво управління державою та її правові механізми (закони царів) Хаммура Вавилонський Хаммурапі Вавилонського (6 ст. до н. е.), про різні форми держави, включаючи демократію, олігархію та монархію (Погляди царя Дарія I та його вельмож Стана і Мегабіса, Персія, чотири тисячі років тому).

Поступово основними цілями політичних доктрин про державу стали визнання самодержавного правління, виправдання «теократії», одвічна потреба постійного підтримання існуючого порядку (пірамідної ієрархії влади та керівництва) у давньосхідних політичних структурах. По суті, нові форми раціоналізму – це політичні теорії (політичні пояснення), створені стародавніми китайськими філософами.

Фундаментальним питанням давньокитайської політичної думки було питання ефективного керівництва та оптимального управління у запеклій боротьбі за владу між багатими та спадковою аристократією (VI–V ст. до н. е.). Найвпливовіша концепція в історії політичної думки

У Китаї є конфуціанство і легалізм, які стали основою політичної культури китайської цивілізації, і мо даосизм, який доповнює китайську політичну теорію і практику.

Конфуцій (Куньфу, 551–479 рр. до н. е.), засновник найвпливовішої течії в китайській думці, вважав, що стабілізувати керівництво державою можна лише шляхом організації форм родової приналежності всередині сім'ї – за віком. На думку Конфуція, держава – це велика сім'я на чолі з імператором (імператором) – «Сином Неба», чия влада подібна до влади батька, і відносини між «шан» (правлінням) і «ся» (підпорядкування) схоже на сімейні стосунки Члени всіх кланових структур країни суворо дотримуються норм і ритуалів для досягнення «хорошого» політичного управління та лідерства над людьми, що забезпечить стабільність соціальної соціальної структури та безперебійне функціонування владного механізму Конфуцій вважав, що політика може ґрунтуватися лише на моральних якостях. Ідеальним для продовження він бачить переважно філантропію [10].

Таким чином, Конфуцій і його послідовники демонструють панування привілейованих станів, вихваляння провидіння, ідею досягнення внутрішньої гармонії між вищими і нижчими класами через перебільшення традиційних правил поведінки, систему етикету як найважливішу норму. і основою для стабілізації прогресивної думки.

Протягом століть конфуціанство, поряд з буддизмом і релігією Лао-цзи, було панівною ідеологією феодального панування. Китай. Проте за часів імперії Цін (VI–V ст. до н. е.) був запропонований інший підхід до проблеми оптимального політичного управління та стабілізації соціальної структури суспільства - доктрина права (заснована так званими «юристами»).

Мислитель цієї правової доктрини Шан Ян (400–338 рр. до н. е.) вважав, що формування суворої системи розпоряджень виконавчої влади – закону, розширення державного централізму, бюрократичного контролю над суспільством – є джерелом доброзичливості й справедливості в суспільстві. Теорія Шан Яна була «жорсткою» версією крайнього самодержавства, що призвело до краху фактичної реалізації законодавчих ідей наприкінці III ст. е. конфуціанство пізніше стало офіційною ідеологією китайської централізованої імперії.

Політична думка Стародавнього Китаю знайшла своє відображення в могістській егалітарній думці Моцарта (479–400 рр. до н. е.), а також у припущеннях про походження державного договору та відмові від усупільненої форми гуртожитку в даоській теорії, яка закликає повернутися до природного життя [11].

Тому давня китайська політична думка висвітлювала проблему стабілізації політичної структури під бюрократичним керівництвом самодержавного режиму, що стало неминучим результатом розвитку античної політичної думки.

У Конфуцій, Платон, Аристотель, Марк Тулій Цицерон, Марк Аврелій, Глазій, Фома Аквінський, Ніколо Макіавеллі, Томас Лоббс, Томас Гоббс, Жоабу Луї Монтеस्क'є, Жан-Жак Руссо, Джон Стюарт Мілль, Девід Юм, Герберт Спенсер, Фрідше та інші знаходимо у працях обґрунтування сутності політичної еліти та визначення основних напрямків її діяльності на різних історичних етапах розвитку філософської та політичної думки.

Класичну теорію еліт наприкінці 19 – початку 20 ст. представили Вільфредо Парето (Коло еліт, антиелітарна теорія), Гаєтано Моска (теорія правлячого класу) і Рональд Міхельс («Теорія залізного закону» – Олігархія).

При дослідженні різноманітних аспектів політичної еліти та політичного класу в сучасних умовах слід звернути увагу на таких постатей, як Р. Арон, Т. Боттомор, Дж. Хабермас, О. Гаман-Голутвіна, Т. Дай, Р. Даль, Р. Дарендорф, А. Лейпгарт, Д. Растов, Й. Шумпетер та ін.

Термін «політична еліта» вживається для позначення керівництва та груп, які керують усіма сферами суспільного життя та визначають «правила гри» та соціально-політичних взаємодій [5, с. 98].

На думку українського письменника М. Головатого, концепція політичної елітарності ґрунтується на тому, що «будь-яке суспільство поділяється на» виборну «меншість», яка керує суспільством, і «неорганізовану» більшість, яка є об'єктом управління. Ідея елітарності полягає в тому, що люди народжуються з даром, і наявність цієї якості визначає здатність найкраще виконувати функції влади в суспільстві» [9, с. 215].

Тому на різних етапах історичного розвитку люди висловлювали необхідність існування елітних соціальних груп. Так, Конфуцій наголошував на правлінні моральної людини, Геракліт писав про правління «кращої людини», а Платон – про правління «філософа» (мудреця). На думку Аристотеля, представники «середнього» класу могли правити заради загального блага в умовах поліції. У середньовічному релігійному вченні елітарний підхід знайшов своє втілення у феномені «кесареапізму» (поєднання світської і церковної влади).

Джерела досліджень взаємодії еліт можна знайти в працях Конфуція, Платона та Аристотеля. У працях давньогрецьких письменників слід звернути увагу на такі трактування принципу взаємодії політичних еліт. По-перше, у працях Платона поєднуються ейфоризм («добро та насолода») і раціоналізм («чеснота і знання»). Платон вважав, що вчинки знаті повинні підкорятися принципам обов'язку і справедливості. Грецькі філософи заклали основи раціоналізму для державництва, яке розвивалося пізніше в Новий час. При аналізі

ідеальної держави Платон підкреслює, що кожна соціальна група виконує свою власну функцію, не втручаючись у функції інших соціальних груп. Виходячи з твердження, що людина є суспільною (політичною) істотою, Аристотель протиставляє такі чесноти, як елітарна відповідальність і справедливість, не служінню особистості, а служінню суспільному (місто-державі) благу.

Крім того, у внутрішній структурі політичних партій існують різні групи політичних еліт, які змагаються за домінування внутрішньопартійних відносин. Саме поліполія партійної структури дає рядовим членам реальний вибір серед конкуруючих елітних груп, а існування внутрішньопартійної політичної конкуренції унеможливлює олігархію. При такому підході вибори є інструментом відбору еліти. Відбір внутрішньопартійних еліт і боротьба за владу на національному рівні невіддільні від участі рядових партійців, що є основним критерієм розвитку внутрішньопартійної демократії та демократизації політичної системи. всі. Насправді первинна виборча система на практиці частково відображає розуміння «вибіркової поліполії».

Виходячи з цього, головна причина інертності політичної системи полягає в особливості відносин всередині партії. Однією з причин є олігархічність політичних партій, що зумовлено особливостями національної партійної системи. Партійні організації посткомуністичних країн переходять від радянського досвіду партійної структури до внутрішньопартійної демократії. Іншою причиною олігархії політичних партій є недосконала виборча система, що впливає на нестабільність партійної системи. Він прямо вказав на зв'язок між функціонуванням політичної еліти та виборчою системою.

Зокрема, він встановлює такий зв'язок між типом виборчої системи та формуванням тієї чи іншої форми партійної системи:

1) пропорційна виборча система визначає появу багатопартійної системи, яка характеризується існуванням автономних політичних партій із жорсткою внутрішньою структурою;

2) мажоритарна виборча система з абсолютною більшістю створює партійну систему, в якій політичні партії проводять гнучку політику та шукають компроміс;

3) мажоритарна виборча система з відносною більшістю веде до формування двопартійної системи [6].

Важливо відзначити, що партійне керівництво (еліта) не схильне до демократизації внутрішньопартійних відносин, боячись втратити свій вплив усередині партії. Однак погана комунікація всередині партії, нездатність рядових партійців приймати партійні рішення, замкнутість партійних еліт не сприяють розвитку партії.

Не відкидаючи аргументів на користь централізації партійного керівництва, діяльність партійних еліт слід розглядати з точки зору легітимності їх діяльності. Адже демократизація партійних структур передусім має на меті підвищити рівень легітимності рішень, що приймаються керівництвом партії.

Для подолання олігархізму партійної структури необхідно забезпечити вплив рядових членів партії на політику партії, обрання та висунення кандидатів, процес прийняття рішень партійною організацією на місцевому та центральному рівнях, свободу дебатів усередині партії, а також критика партійної політики та рішень. демократія.

Досвід партійного життя нашої країни в незалежних умовах свідчить про недемократичність партійного процесу та діяльності партійної еліти. Алгоритм висування кандидатів, які представляють кожну партію в посттоталітарному суспільстві, майже однаковий: проекти списків кандидатів формуються кулуарно представниками партійної еліти, а кандидати формально затверджуються партіями на з'їзді.

Роль внутрішньопартійних відносин надзвичайно важлива і впливає на розуміння природи політичних партій. Моріс Дюверже визначає поняття «партія» так: «Партія - це не просто громада, а сукупність громад, багатьох невеликих асоціацій (відділів, комітетів, місцевих асоціацій тощо), розкиданих по всій країні, пов'язаних координаційним Члени партії включені в чіткі інституційні рамки, в якусь більш-менш складну інфраструктуру...

У сучасних політичних партіях інфраструктура дуже важлива: вона встановлює загальні рамки її членства, забезпечує форму комунікації, визначає, як Обирають лідерів і їх владу. Вона часто пояснює, чому одні партії сильні та успішні, а інші слабкі» [6].

Різні моделі внутрішньопартійної діяльності, що використовуються в розвинених демократіях, сприяють розвитку конкурентного середовища для внутрішньопартійних еліт. Найефективніший спосіб радикально змінити партійну структуру в бік демократизації – запровадження первинних виборів.

Залучення рядових членів партії до розвитку партії та процесу прийняття рішень підвищує довіру до партійних еліт, тим самим дає змогу міжпартійним угодам і компромісним рішенням загалом отримати більший ступінь легітимності політичної влади. Такий шлях внутрішньопартійних відносин є запорукою стабільності політичної системи країни. Демократизація внутрішньопартійних відносин знижує рівень конфлікту шляхом розвитку консенсусної демократії.

Тому, з точки зору теорії еліти, внутрішньопартійна взаємодія є важливим чинником демократизації внутрішньопартійної діяльності та політичної системи всієї країни. Конкуренція між політичними партіями на виборах та здатність груп інтересів вільно висловлювати свою думку є ключовими ознаками плюралістичної демократичної моделі, яка створює надійні зв'язки між правителями та підлеглими. Ці інституції характеризуються високим ступенем внутрішньої підзвітності, а лідери політичних груп підзвітні своїм рядовим членам.

Abstract. The paper considers intra-party relations from the point of view of the main theories of the political elite. The origin of the concept of elite is analyzed. The paper identifies possible options for democratization of intra-party interaction.

Keywords: historical experience, historical policy, party activity, research of the role and functions of parties, research of political elites.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Байме К. Політичні теорії сучасності / пер. з нім. М. Култаєвої, М. Бойченка. Київ: Стило, 2008. 396 с.
2. Бусова Н. А. Делиберативная модель демократии и политика интересов. *Вопросы философии*. 2002, № 5. С. 45–58.
3. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер; пер. с нем. А. Ф. Филиппова, П. П. Гайдено // Избранные произведения. Москва: Прогресс, 1990. С. 644–706.
4. Гаман-Голутвина О. Определения основных понятий элитологии. *Политические исследования*. 2000, № 3. С. 97–103.
5. Дюверже М. Политические партии. Москва: Академический проект, 2000. Режим доступа: http://www.read.virmk.ru/d/duverge/duv_1121.html
6. Качанов Ю. Политическая топология: структурирование политической действительности. Москва, 1995. 223 с.
7. Ковалевський В. О. Політична еліта в системі регіональних інформаційних інтеракцій у сучасній Україні. *Еліти і цивілізаційні процеси формування націй*. Київ: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2006. Т. 2. С. 501–511.
8. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія. Київ: Артек, 2001. 224 с.
9. Якименко Ю. Особливості еволюції партійної системи України у 2004–2007 рр. *Політичний менеджмент*. 2008, № 2 (29). URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=83&c=2033>
10. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва: Республика, 1994. 527 с.
11. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. Москва: Прогресс, 1993. 608 с.
12. Бодуен Ж. Вступ до політології. Київ: Основа, 1995. 174 с.
13. Вебер М. Избранные произведения. Москва: Прогресс, 1990. 808 с.